

of cooperation participants in the international arena status of strategic partnership is a unique way to minimize risks in the MTC area and one of the methods diplomatic pressure to manage political risks.

A specific feature of political risk management is in the MTC area (as opposed to other areas of international cooperation) is that due to privacy or limited access to it to implement each stage of the management process is almost impossible without the support of the intelligence agencies. The peculiarity targeting in the management of political risks in the MTC area is that a priority of national interests on the international political scene more important than interests of individual subjects of MTC.

Keywords: military-technical cooperation, armament and military equipment, military and dual-use goods, political risks.

УДК 323.2

В. М. ТАРАСЮК

ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ РОСІЇ: ВИКЛИК ДЕМОКРАТІЇ І НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Розглядаються актуальні проблеми, пов'язані з припиненням аналогового й переходом на цифрові стандарти телевізійного мовлення. Аналізуються причини та наслідки кодування супутникового телебачення. Досліджуються способи мінімізації впливу зовнішньої інформаційної агресії.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна політика, телевізійне мовлення, державна політика, регулювання сфери інформаційних технологій.

Тарасюк В. Н. Информационная агрессия России: вызов демократии и национальной безопасности Украины

Рассматриваются актуальные проблемы в связи с прекращением аналогового и переходом на цифровое телевизионное вещание. Анализируются причины и последствия кодирования спутникового телевидения. Исследуются способы минимизации влияния внешней информационной агрессии.

© ТАРАСЮК Володимир Миколайович – аспірант відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Ключевые слова: *информационная безопасность, информационная политика, телевизионное вещание, государственная политика, регулирование сферы информационных технологий.*

Tarasyuk Volodymyr. Russian informational aggression: the challenge to democracy and the national security of Ukraine

The article deals with actual problems in connection with the termination of analogue with the transition to digital television broadcasting. Analyzing the causes and consequences of coding of satellite television. Exploring the ways of minimizing the influence of external information aggression.

Keywords: *information security, information policy, television broadcasting, state policy, regulation of the sphere of information technologies.*

Після Революції Гідності вплив російських медіа на формування громадської думки в Україні значно посилюється. У соціальних мережах та різноманітних Інтернетвиданнях регулярно з'являються т. зв. фейкові новини й публікації, основною метою яких є формування недовіри до влади, політичних інститутів та переконання, що українці не є повноцінною самостійною нацією, а Україна – державою. Вказані інформаційні повідомлення подаються у вигляді альтернативних «експертних» точок зору, доступною, простою мовою під галасливими заголовками. А можливість розміщення публікацій в авторитетних європейських та американських ЗМІ ще більше розширила поле діяльності й сферу впливу кремлівських інформаційних агенцій, що певним чином компенсує невпинне зниження довіри до офіційних російських ЗМІ.

Крім зовнішніх джерел антиукраїнської пропаганди, в нашій країні функціонує низка відомих медіакомпаній, які вважаються проросійськими: газета «Весті», Інтернет-видання Strana.ua, медіахолдинги UMN та Інтер Медіа Груп, телеканал NewsOne. Наприклад, газета «Весті» не тільки безкоштовно розповсюджується на вулицях Києва, Харкова, Одеси, Дніпра та Запоріжжя, а й представлена як потужне Інтернет-видання – має мультимедійний сайт, сторінки в соціальних мережах, створює власний відео контент, проводить опитування тощо.

Аналіз телевізійного контенту за популярністю свідчить, що переважно на Закарпатті, півдні та на сході України, незважаючи на запроваджені обмеження, протягом 2015-2017 років попит на російські супутникові телеканали знизився лише на 18%.

До причин зниження популярності національного телепродукту в Закарпатському та південно-східних регіонах, крім мовного чинника (після запровадження політики збільшення україномовного контенту), можна віднести: обмежений вибір телепередач, телеканалів, значно нижчу якість контенту порівняно з тим, що пропонує телевізійний ринок Російської Федерації. Крім іншого, це обумовлено багаторічною популяризацією кіно- та телевізійних російських продуктів. За роки незалежності український телеглядач настільки звик до російських серіалів, що зміна глядацьких уподобань та смаків потребує більш копіткої й виваженої роботи, ніж просто прийняття певних регуляторних актів. Крім цього, незважаючи на зміни в законодавстві про кінематографію та телевізійне мовлення, телеканали, що належать Р. Ахметову та Д. Фірташу, продовжують транслювати дешеві (порівняно з вітчизняними й західними) аудіо-візуальні продукти російського виробництва¹.

Завдяки законодавчому регулюванню медійної сфери України російський телевізійний контент залишається широкодоступним лише засобами супутникового телебачення. Кабельні оператори, провайдери супутникового та Інтернет-телебачення й телевізійні компанії, що здійснюють свою діяльність на території України, починаючи з 2014 р., припинили трансляцію російського телевізійного продукту. Тож основним інструментом масового проникнення антиукраїнської пропаганди до осель українців є супутник.

Досліджуючи це питання, варто звернути увагу й на активність Російської Федерації щодо посилення потужності російських передавачів аналогового та цифрового наземного мовлення, розташованих на кордоні з Україною. Наприклад, потужності передавачів, розміщених у Белгороді (РФ) достатньо для впевненого прийому сигналу російських телеканалів у Харкові та Харківській області. Таким чином, прикордонні з Росією, зоною АТО та Кримом території України потребують окремого правового регулювання щодо розподілу та використання радіочастотного ресурсу держави.

Обсяг фінансування та кількість супутників, що забезпечують доставку телевізійного продукту російського виробництва на території Європи, свідчать про те, що уряд Російської Федерації приділяє значну увагу позиціонуванню власних медіа за межами Росії.

Формування альтернативної точки зору щодо подій у Європі та світі, демонстрація власної імперської позиції й пропагування цінностей т. зв. «російського світу» є пріоритетними напрямками діяльності російських медіа.

Усвідомлюючи власну неспроможність інтеграції у цивілізоване співтовариство, влада Російської Федерації обрала курс на посилення процесу ментального й культурного відокремлення Росії від розвинутого західного світу. Таким чином, засоби масового впливу (ЗМІ, ЗМК, теле- та кіноіндустрія, книговидавництво тощо) займають пріоритетне становище у формуванні суспільно-політичного клімату Росії.

З метою невинного впровадження демократичних цінностей й недопущення дисбалансу в українському суспільстві українській владі не слід ігнорувати виклики зовнішньої інформаційної інтервенції, яка становить не меншу загрозу для державної цілісності та стабільності, ніж збройна агресія.

Наведемо перелік пріоритетних напрямів у інформаційній сфері національної безпеки країни, що були визначені науковцями Національного інституту стратегічних досліджень ще 2014 році².

- розроблення Доктрини державної інформаційної політики як засадничого документа державної політики найвищого рівня в інформаційній сфері, у якій мають бути відображені мета, основні принципи, пріоритети та напрями, способи реалізації державної інформаційної політики;

- розроблення керівних документів державної політики наступного рівня: Концепції розвитку національного інформаційного простору (щодо діяльності ЗМІ та Інтернету, інформаційних агентств, бібліотек, архівів книговидання, телекомунікацій, забезпечення достатнього рівня присутності якісного національного інформаційного продукту в українському і світовому міжнародному інформаційному просторі тощо) та Концепції розвитку офіційної комунікації (щодо розвитку відповідного інституційного складника,

процесів інформування громадськості, формування іміджу, здійснення брендингу, реалізації системи державної пропаганди, спрямованої як на внутрішнє, так і на зовнішнє інформаційне середовище тощо);

- з метою унормування діяльності з поширення інформації у мережі Інтернет, введення в правове поле діяльності новітніх засобів масової комунікації розробити окремий закон «Про засоби масової інформації (комунікації) в мережі Інтернет», з-поміж положень якого доцільно передбачити визначення правового статусу та принципів діяльності Інтернет-ЗМК як нових, нетрадиційних ЗМІ; з огляду на особливості діяльності доцільним є визначення окремо статусу та порядку реєстрації (ліцензування) для конвергентних аудіовізуальних ЗМК та Інтернет-видань (електронної преси); визначення прав і обов'язків вітчизняних і зарубіжних суб'єктів інформаційних відносин у національному сегменті мережі Інтернет; недопущення цензури Інтернет-ЗМІ тощо;

- для вдосконалення захисту інтелектуальної власності в умовах поширення Інтернет-технологій, посилення відповідальності за незаконне розміщення та використання об'єктів авторського і суміжних прав у мережі Інтернет розробити та затвердити окремий закон «Про захист авторських і суміжних прав у мережі Інтернет», в якому прописати не тільки загальні норми захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет, а й механізми виявлення порушника та притягнення його до відповідальності;

- з метою захисту честі та гідності осіб у мережі Інтернет від поширення неправдивої інформації розробити зміни до законів з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, передбачивши можливість притягнення до відповідальності адміністрації сайту, на якому розміщена неправдива інформація, за умови неможливості встановлення автора такої інформації;

- для підвищення відповідальності журналістів під час виконання їх професійних обов'язків та дотримання етичних стандартів розробити і застосувати зміни до законодавства України, передбачивши відповідальність за порушення професійних стандартів;

- з метою визначення єдиних принципів і підходів до регламентування відносин в інформаційному просторі, упорядкування в

межах чіткої ієрархії законів і єдиної системи правових норм і понять, визначення термінів в інформаційній сфері (зокрема, «національний інформаційний простір», «державна інформаційна політика», «інформаційно-психологічна безпека» тощо) розробити Інформаційний кодекс України (робоча назва).

У той час, як кремлівська пропагандистська машина удосконалює свої методи інформаційного впливу й нарощує обороти, європейському співтовариству, до якого географічно належить Україна, слід діяти більш злагоджено й, передбачаючи можливі наслідки, застосовувати превентивні заходи протидії російській інформаційній агресії.

Країни Європи, захищаючи власні демократичні цінності, багатовікові традиції та надбання в сфері захисту прав людини, змушені шукати шляхи обмеження свободи слова з метою захисту демократії як такої. Фактично інформаційна агресія, наслідки від ураження якої значно перевищують можливості звичайної зброї, спонукає до тимчасового обмеження демократії з метою збереження демократичних цінностей у майбутньому.

До таких заходів інформаційно-оборонної сфери, крім зазначених вище у доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, можна віднести:

- створення й імплементація Стратегії інформаційної безпеки України;
- запровадження відкритих реєстрів власників/розпорядників Інтернет ресурсів;
- створення спеціальних національних інституцій з протидії інформаційній агресії;
- впровадження державних (національних) програм з масової медіаграмотності;
- створення сприятливих умов для популяризації, розвитку й доступності вітчизняного книговидавництва, теле- та кіновиробництва, освіти, культури;
- імплементація обов'язкового використання антивірусного програмного забезпечення;
- посилення відповідальності за використання неліцензійного програмного забезпечення.

Крім цього, окремо варто розглянути можливість запровадження міжнародних санкцій в інформаційній сфері щодо суб'єктів Російської Федерації, а саме:

1) зобов'язати російські медіакомпанії запровадити геокодування власного Інтернет-контенту й кодування супутникових сигналів російських телеканалів;

2) заборонити європейським провайдерам супутникового/кабельного зв'язку надавати послуги російським медіакомпаніям, які не запровадили геокодування Інтернет-контенту та/чи кодування сигналів супутникового телебачення.

За таких умов припиниться «вільний обіг» кремлівської пропаганди, а усі бажаючі, придбавши у провайдера відповідні тюнери, оплачуватимуть російський медіапродукт.

Нормами міжнародного права в сфері інформаційної безпеки передбачено обмеження свободи слова з метою захисту прав та репутації інших осіб та/або для охорони державної безпеки й громадського порядку, здоров'я чи морального стану населення. 16 травня 2011 р. Спеціальний доповідач ООН з питань заохочення і захисту права на свободу думки та її вільне виявлення Франк Ла Рю представив Раді ООН з прав людини доповідь про основні тенденції та проблеми в праві всіх індивідів шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якого роду через Інтернет. Загальні підходи до обмеження права на доступ до Інтернет також визначені у цій доповіді:

1) обмеження повинно бути передбачено законом – зрозумілим і доступним кожному;

2) обмеження повинно переслідувати одну з цілей, зазначених у п. 3 ст. 19 міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а саме: для захисту прав та репутації інших осіб та/або для охорони державної безпеки й громадського порядку, здоров'я чи морального стану населення;

3) необхідність обмеження повинна бути доведена й використовуватися лише як виключний засіб для досягнення поставленої мети³.

Застосування цієї норми вимагає попереднього доведення факту інформаційної агресії з боку Російської Федерації, наслідками якої

є збройні конфлікти, терористичні акти, диверсії, що призводять до людських жертв, тисяч поранених, зростання внутрішньої міграції, кількості біженців тощо.

Отже, існує необхідність визначення інформаційної безпеки країни як одного з ключових напрямів стратегії національної безпеки. З огляду на бурхливий розвиток інформаційних технологій, зростання впливу засобів масової комунікації, використання соціальних мереж та інших Інтернет ресурсів як найбільш поширених засобів ведення інформаційної війни (інформаційної агресії), посиленої уваги потребує моніторинг діяльності ЗМІ/ЗМК, електронної преси та інших інформаційних Інтернет ресурсів й інформаційних агентств. У даному контексті тимчасове обмеження демократії слід розглядати як спосіб самозбереження демократичних традицій у майбутньому. Демократія може бути обмежена лише на період усунення загрози подальшому існуванню. Водночас такі заходи можуть застосовуватися лише в країнах зі сталими демократичними інституціями, здатними виконувати функцію запобіжників можливих зловживань правлячої еліти.

1. *Російські серіали: українці люблять мелодрами, а країна виробник значення не має.* 2015 рік. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/59019/Rosijski_serialy_ukrajinci_lublat_melodramy_a_krajina; *Канал «Україна» порушує українські закони і показує російські серіали.* 2017 рік. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/kanal-ukrayina-porushuye-ukrayinski-zakoni-i-pokazuje-rosiyski-seriali.html>. 2. *Конах В.К.* Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітична доповідь «Національний інформаційний простір України: проблеми формування та державного регулювання». Висновки. 2014 р. 3. *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue.* 2011. URL: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf.

Tarasjuk Volodymyr. Russian informational aggression: the challenge to democracy and the national security of Ukraine

The article deals with actual problems in connection with the termination of analogue with the transition to digital television broadcasting. Analyzing the causes

and consequences of coding of satellite television. Exploring the ways of minimizing the influence of external information aggression.

Due to insufficient regulation in the national information space of Ukraine, there are a number of negative phenomena that hinder the development of market players and provide information rights and freedoms of citizens, and sometimes create threats to the national security of Ukraine.

The countries of Europe, protecting their own democratic values, centuries-old traditions and human rights gains, are forced to seek ways to restrict freedom of expression [the democracy] in order to protect democracy as such. In fact, information aggression, the consequences of which damage considerably exceeds the capabilities of conventional weapons, prompts a temporary restriction of democracy in order to preserve democratic values in the future.

Draw attention to the need to determine the country's information security as one of the key areas of the national security strategy. Given the reactive development of information technology, the growing impact of mass media, the use of social networks and other Internet resources as the most common means of conducting information warfare (information aggression), the monitoring of media / MMC activities, the electronic press and other information Internet resources must be intensified. and news agencies. In this context, the temporary restriction of democracy should be considered as a way of self-preservation of democratic traditions in the future. Democracy can be limited only to the period of elimination of the threats of its continued existence. At the same time, such measures can only be applied in countries with stable democratic institutions that can fulfill the function of safeguards for possible abuses of the ruling elite.

Keywords: information security, information policy, television broadcasting, state policy, regulation of the sphere of information technologies.